

8. Корольова А. В. Типологія нарративних кодів інтимізації в художньому тексті: Монографія / А. В. Корольова. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – 267 с.
9. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 22–131.
10. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации (от речей президентов до переговоров с террористами) / Г. Г. Почепцов. – М.: Центр, 1998. – 352 с.
11. Серль Дж. Что такое речевой акт? / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 151–170.
12. Яскевич О. К. Особенности использования лексических средств интимизации в современном английском языке: автореф. дис. ... на соиск. научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / О. К. Яскевич. – К., 1990. – 15 с.
13. Freeman M. Emily Dichinson and the Discourse of Intimacy / M. Freeman. –1996. – 192 p.
14. Електронний ресурс: <http://uk.wikipedia.org>

Яременко Ю. А.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ДІЕСЛІВНА МЕТАФОРА В АНГЛІЙСЬКИХ НАУКОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ТЕКСТАХ

Кінець ХХ століття ознаменувався тим, що лінгвістичні дослідження емоційно-забарвлених мовних явищ, зокрема метафор, набули широкого вжитку в різних областях культури. Сьогодні за допомогою метафори досягається естетичний ефект виразності не лише в художній, ораторській та публіцистичній мові, а й в науковій, оскільки з розвитком різних видів дискурсів цей образно-експресивний засіб дозволяє забезпечити влучність твердження, по-іншому інтерпретувати існуючі англійські наукові географічні тлумачення.

Відомо, що мова викладу певної науки має бути відповідною об'єкту чи предмету її пізнання. В ідеалі цей виклад має бути зроблений мовою, яка допоможе донести до аудиторії специфіку та нюанси того, що пізнається. В сучасному мовознавстві бракує фактичного дослідницького матеріалу щодо культурно-забарвлених елементів наукових текстів, зокрема дієслівної метафори в англійській науковій географічній мові, що зумовлює актуальність даної роботи.

Метафора як експресивно-образний засіб мовлення досить докладно описана в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників [1, 6, 10, 11]. Є. П. Тимченко [12, 12–16], О. В. Олейниченко [9, 122–123], М. П. Желтухіна [2, 36–37], Г. Л. Жуковець [3], Г. А. Кальченко [5, 105–110], Н. Г. Лукашенко [7, 160–163], О. І. Яковенко [13, 434–444] та інші проводили дослідження різних поняттєвих сфер, які є основою формування нових метафор у тому чи іншому виді дискурсу.

Мета статті – дослідити особливості дієслівної метафори в сучасній англійській науковій географічній мові.

Завдання даної роботи передбачає виявити дієслівну метафору в сучасній англійській науковій географічній мові.

Дослідження мови науки має чітку антропологічну спрямованість, що пов'язана з урахуванням людського фактора як чинника комунікативних процесів. ... мова науки не є чимось однорідним, єдиним та усталеним, оскільки не існує єдиної мови науки – є багато таких мов, і не лише власне фахових субмов як таких. Існує мова

університетських підручників і мова лабораторних зошитів, мова наукових чатлайнових сесій і мова наукової кореспонденції, мова монографій і мова наукових статей [4, 63].

Виразник науково-раціоналістичних ідей Е. Нееф був стурбований тим, що “невідповідна форма викладу може спотворити і зробити незрозумілими числені вірні наукові висновки” [8, 188]. Він вказував на те, що “глибока теоретична база необхідна у географії для розробки не лише проблем пізнання, але також і проблем викладу” [8, 195]. Вчені-географи вказують на деякі помічені ними обставини, які не дозволяють адекватно передати словесною мовою особливості деяких феноменів та явищ. Так, наприклад, ландшафт – це складний цілісний динамічний об’єкт, “але цю безперервну зміну динаміки та структури складно адекватно передати словами” [8, 188].

Дійсно, вербальна мова організована лінійно – слово за словом, речення за реченням, тоді як взаємодії у географічних явищах організовані значно складніше. Передати вербально переплетення динамічних процесів, сил і залежностей в географічній науковій мові дуже складно, а інколи навіть неможливо.

Так само за допомогою словесної мови ускладнений і виклад просторових географічних особливостей. Описати простір вербально – це фактично лініарезувати його. Особливо це стосується різних перцепційних інтерпретацій. Д. Джеккл вказує, що “люди реагують на простір як на тотальність із багатьох напрямів одночасно, але вербальна думка просувається лінійно – від положення до положення ... Вербальна думка впорядковує чуттєві (перцепційні) концепції у лінійну послідовність ... і розтинає простір ландшафту на одномірні відтинки” [15, 13–14].

Отже, лінійність вербальної мови створює складнощі при різних наукових тлумаченнях та інтерпретаціях, оскільки наукова мова не є образною та здебільшого – із значно меншим лексичним запасом. А образність у географії має особливе значення як риса, навколо якої формується географічна наукова мова.

“Географія, як і всі науки, – пише Вінсан Бердоле, – має риторичний вимір. Його призначення – формулювати ідеї, виражати їх і переконувати. Щоб досягти цієї мети, мова має викликати емоції. З цього погляду метафора особливо доречна, оскільки вона ґрунтується на соціальних чи індивідуальних когнітивних уявленнях” [14, 134].

Широке застосування метафори в сучасній англійській науковій географічній мові здатне вирішити цілий ряд завдань – надати цій мові необхідної образності, переробити “лінійність” вербального опису, зробити мову зрозумілішою і привабливішою для широкої аудиторії, гуманізувати її і наблизити науковий опис до тієї побутової та чуттєвої мови, якою людина висловлює свої почуття і ставлення до життя, тобто “відшукати такі засоби показу й опису, які дали б змогу бездоганно передати наукові знання, з’ясувати межі словесної виразності, а також виявити інші можливості, що з’являються при цьому” [8, 188].

На думку Дж. Лакофа та М. Джонсона, вся наша понятійна система, за допомогою якої ми не лише думаємо, але і діємо, є в основному метафоричною за своєю природою. Поняття становлять те, що ми сприймаємо з оточуючого нас світу, як ми в ньому орієнтуємося [16, 5].

В нашому дослідженні ми зупинимось на дієслівній метафорі в сучасних англійських наукових географічних текстах. Дієслова, зокрема їх вживання в якості метафори, мало досліджені. Залежно від того, як відбувається комунікація, дієслова, як і самі акти вербальної комунікації, можуть бути багатозначними, експресивно-забарвленими. Часто їх значення залежать від ситуації, в якій їх вжито. Аналіз виявив,

що метафоричні дієслова в сучасних англійських наукових географічних текстах не є поодинокими. Ураховуючи обсяги статті, зупинимося лише на деяких особливостях функціонування дієслівної метафори. Треба відмітити, що потужність, сила, життєвість метафори суттєво залежить від її походження, тобто від того поля культури, в якому слово, що використовується в англійській географічній науковій мові як метафора, має своє первинне значення. Загальна закономірність є такою: чим ближчим до людини є це слово, тим вдалішим і життєвішим є його використання як метафори. При цьому близькість до людини розуміється тут як фізична (близькість до людського тіла), так і духовна.

Найпоширеніші метафори утворюють дієслова, що виражають антропоморфічність дії (схожість з дією людини), дії на позначення “руху”: переміщення, з’єднання, напрямок дії, а також знищення, загрози, накопичення, створення/формування, послаблення, протистояння, дії, що відбуваються у військовій сфері.

Антропоморфічність у своєму асоціативному полі мають дієслова, значення яких утворюють наступні метафори: Limestone rock in contact with mutton granite may be baked or metamorphosed into marble. Springs commonly occur in chalklands: at the foot of steep scarp slopes where the chalk rests on impermeable rock such as clay. Although it is relatively soft (low-resistance) rock, chalk often forms bold relief features such as escarpments, because: it is often more resistant than its surrounding rock which are worn down more quickly. The aim of flood control is to confine flood waters to the river. Rich countries such as Japan and the USA can afford to construct earthquake-proof buildings, by using cross-bracing which allows tall buildings to twist. Active volcanoes spew out solid rocks, molten rock (lava), ash, steam and hot gases. The ash blotted out the sun and smothered farmland over a wide area with a layer of ash up to 35 cm deep. During the last two million years ice sheets and glaciers have carved this region into spectacular shapes. During the Ice Age strong westerly winds swept snow from the High Street ridge and piled it up on the eastern slopes. As well as glacial erosion, freeze-thaw weathering shattered the rocks on the exposed slopes and helped the corrie eat into the High Street ridge. A lot of moisture is locked up as ice and snow, so it is not available to plants. Urban growth after 1914 sometimes swallowed up existing villages, e.g. Weston in Southampton. Pollution in Mexico City is made worse by city’s high altitude, as cold air traps pollutants. In the west, high rainfall is better suited to grass, so the rearing of sheep and cattle dominates. Reliance on chemical fertilizers has robbed soils of humus, which helps to bind soil particles together. Volcanoes that have been inactive or dormant for hundreds of years can suddenly burst into life (e.g. Mount Pinatubo, Philippines in 1991). The rock on the sea floor buckled into a concertina of folds, forming the Himalayas [17].

Метафоричність на позначення “руху” містять у собі такі дієслова: Slowly the new crast pushes the older crust sideways away from the ridges. Houses are more likely to withstand an earthquake if “though” stones at regular intervals tie together rubble walls. Ash forced high into the atmosphere can block the sun rays ... The Philippines are volcanic islands in south-east Asia, where three great tectonic plates – the Philippine, Eurasian and Pacific plates – meet. The ancient sea separating the two continents narrowed until India collided with Eurasia. Rivers are channels of water which transport rock particles (sediments) ... Over hundreds of years the meanders migrate slowly changing position; ... In the last 50 years the demand for tourism has soared [17].

Досягти переконливого ефекту у висловленні думки можна також за допомогою

метафоричності дії, типової для військової сфери: Softer rock cropping out at the foot of the waterfall is attacked by abrasion and hydraulic action. Gradually, the waterfall retreats upstream leaving behind a deep narrow gorge. At regular intervals its floods devastated town such as Arles, Avignon and Vienne. In a settlement hierarchy, settlements are ranked according to some criterion, such as population range, or number of shops or services. In the 20th century about 1.4 million people were killed by earthquakes, most by collapsing buildings. The earthquake struck at 4 a.m. when most people were indoors [17].

Образність мовлення досягається також завдяки вживанню дієслів, які мають метафоричне значення та походять з інших наукових субмов (фізики, хімії, економіки, геології тощо): *Layers of ash and lava from old eruption can accumulate to form a classic cone-shaped, composite volcano. Most sedimentary rocks were originally deposited in horizontal layers. More often, tectonic forces within the crust compress the rocks and fold them into new shapes. The largest area of limestone in the UK crops out in the Yorkshire Dales in northern England. British seaside resorts have been in decline for many years, as cheap package holidays have eroded their popularity* [17].

Висновки. З цього можна зробити висновок, що кількісне збільшення випадків застосування дієслівної метафори в англійському науковому дискурсі, зокрема в географічному, можна пояснити її доцільністю та ефективністю. Дієслівна метафора може використовуватися як прийом для опису та пояснення різних природних феноменів, понять, явищ, збагаюючи уявлення людини про навколишній світ та мову. Перспективи дослідження специфіки англійської наукової географічної мови вбачаємо в подальшому аналізі експресивно забарвлених елементів сучасних наукових географічних текстів.

Л і т е р а т у р а :

1. Арутюнова Н. Д. Функциональные типы языковой метафоры / Н. Д. Арутюнова // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1978. – Т. 37. – № 4. – С. 333–334.
2. Желтухина М. П. Метафора в политическом дискурсе как средство создания комического эффекта / М. П. Желтухина // Языковая личность: Системы, нормы, стиль: тезисы докладов научной конференции. – Волгоград: Перемена. – 1998. – С. 36–37.
3. Жуковец Г. Л. Лінгвориторичні особливості сучасного лейбористського дискурсу Великої Британії: дис. ... на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.04. / Київськ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. – К., 2001.
4. Ільченко О. М. Англійська мова науки: культурологічний вимір / О. М. Ільченко // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2006 – № 1. – 2006. – С. 63–71.
5. Кальченко Г. А. Екологія – територія образів // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2005. – Вип. 6. – С. 105–110.
6. Кубрякова Е. С. Язык и значение: На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 55 с.
7. Лукашенко Н. Г. Концептуальна метафора в іспаномовному Інтернет-дискурсі // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2005. – Вип. 6. – С. 160–163.
8. Нееф Э. Теоретические основы ландшафтоведения / Э. Нееф. – М.: Прогресс, 1974. – 220 с.
9. Олейниченко О. М. Метафора в системе общественно-политической лексики как средство создания картины мира / О. М. Олейниченко // Мова і культура. – Т. 3. – К., 1997. – С. 122–123.
10. Островська О. М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалах американської художньої прози): автореф... дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.04 “Германські мови” / О. М. Островська. – Львів, 2001.
11. Разинкина Н. М. Стилистика английской научной речи: Элементы эмоционально-субъективной оценки / Н. М. Разинкина. – М.: Наука, 1972. – 168 с.
12. Тимченко Є. П. Метафоричність у німецьких публіцистичних текстах / Є. П. Тимченко // Вісн. Київ. ун-ту. Сер.: Іноземна філологія. – Вип. 30. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2000. – С. 12–16.